

مکتبہ براہوئیہ دین پورنا نیاڑی نوشتہ کاراک

☆ عبدالقیوم بیدار

ABSTRACT.

Women have been a great contribution in the different portions of the Brahui Literature. In the Brahui Literature women had started writing different styles of literature from the library or institution of Maulana Muhammad Umar Dinpuri. Actually, the contribution of women in the Brahui literature flourished at the time of Maktab-e- Durkhani which was established in 1883, at Dhadar, Sibi. In the concerned institution or Library the education of women was one of the preliminary points of the institution. Molana Abdul Majeed Chotavi and Allama Muhammad Umar Deenpuri were the key Ulemas who wrote on the issues and problems of womenfolk. When Allama Deenpuri completed his education from Maktaba-e- Durkhani and went to Jacobabad and kept the milestone of a Madrasa Humayon , in which he tried his best to focus the women issues according the teachings of Islam. He managed separate classes for the women in the said Madrasa. He also published a monthly magazine "AL-HAQ" in which the answers of the questions concerning to the women were discussed. From that time till now the contribution of the women in the Brahui literature is going on and the Brahui women have written in different styles of the Brahui literature. In the present paper the topics such as poetry, short stories, travelogue biographies and novels concerning to the women of Brahui literature will be discussed.

☆ ایم فل سکالر، علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اسلام آباد۔

ہر اہم نیا برابھوئی ادب اٹ نیاڑی نوشتہ کارا تا باروٹ پٹ و پول کینہ توکل آن مسٹ نیاڑی تا تعلیم و تربیت مکتبہ درخانی نا عالم آتا کوشش آہیٹ ننا مونا بس۔ اٹنتے کہ مکتبہ درخانی نا عالم مولانا عبدالحجید چوتوئی و علامہ محمد عمر دین پوری نیاڑی تا دینی مسئلہ غانا تا باروٹ نوشتہ کریرہ و تینا دینی تبلیغی کتاب آتے نی نیاڑی تا شرعی مسئلہ غاتے بیان کر سنا نیاڑی تے نی نوشتہ نوشت و خوان ناشوق و ودی کریر۔ دا عالم اک نیاڑی تے کن چندی کتاب آتے ہم نوشتہ کریر۔ دافتنے نی ”ہدایات مستورات، مہلا اُرانا، جہالت بانو، گلشن راغبین“ و پین چندی کتاب آک اوارغ۔

ہر اہم علامہ محمد عمر دین پوری مکتبہ درخانی آن فارغ التحصیل مس تو اوتینا استاد مولانا عبدالحجی ریسانی نا شاگردی نی دستار فضیلت دُوئی کرے او استاد نا زماشت اٹ ضلع شکار پور نا حُوک سلطان کوٹ نا کیب آاسہ مدرسہ سے نابنداؤ و تہا۔ اوتینا استاد نا مشورہ اٹ مدرسہ ناپن ”مَدْرَسَةُ اِسْلَامِيَّةِ بَرَاهِنِيَّةِ دِينَپُور“ تہا۔ (۱)

علامہ محمد عمر دین پوری کل آن مسٹ نیاڑی تا تعلیم آتوجہ تہس۔ اوتینا اُرانا نیاڑی تے خوانفے۔ اونا ہر دوسرا زایفہ غاک گودی مراد خاتون و گودی ہزار ناز دینی تعلیم خوانار۔ اوکان پد علامہ محمد عمر دین پوری نیاڑی تے کن اسہ ٹوئی و رسالہ سے ناشر وعات کرے۔ دارسالہ ماہنامہ ”الحق“ دین پور نا پینٹ اٹ چھاپ مس۔ ماہنامہ ”الحق“ دین پور برابھوئی زبان نا اولیکور سالہ ئے ہر ۱۳۳۳ھ نی مونا بس۔ دارسالہ نا بیرہ مہ شمارہ چھاپ مس۔ علامہ محمد عمر دین پوری دارسالہ نامدیر اعلیٰ اس۔ اوڑتون اونا زایفہ غاک اُم شریف (مراد خاتون) و اُم حنیف (ہزار ناز) کماک کارا مس۔ ”الحق“ نا دا شمارہ نا اراٹش نی اُس۔ اولیکوٹش نی نیاڑی تا شرعی مسئلہ غاک، علمی و دینی ہیٹ و گپ، تاریخی واقعات، عبادات، معاشرت، معاملات، حدیث و قران نا باروٹ نوشتہ آک اوارا مس۔ ارمیکوٹش نیاڑی تا چھٹی و اوقتا ورنڈیک تروک اُس۔ دا چھٹی تا ورنڈی تے اُم شریف و اُم حنیف آسک تہرہ۔

ام شریف (مراد خاتون) اُم حنیف (ہزار ناز)

اُم شریف نا اصل پن مراد خاتون اس۔ دا گودی مولیڈنہ نامسرا و علامہ محمد عمر دین پوری نا بھلا زایفہ اس۔ اوڑان ارا مار محمد شریف و عبد اللطیف واسہ مسٹر کس تاج بانو ودی مسر۔ گودی تاج بانو تینا وخت نا عالمہ فاضلہ و برابھوئی ادب نا محسن چاہنگ۔

ہندن ام حنیف علامہ محمد عمر دین پوری نا ارمیکو زانیفہ و میر بیگ نامسٹر اس۔ اوڑان علامہ عُمسہ مار اُسٹر۔
ہرانتے ٹی محمد حنیف، محمد مدیف او عبدالحفیظ اُسٹر۔

ہڑدوسر انیاڑی تا تعلیم و تربیت ع علامہ محمد عمر دین پوری کرے۔ علامہ دین پوری ناسوب آن او فک براہوئی
ٹی نوشت و خوان شروع کریر۔ دا گودیک نیاڑی تے خوانفیرہ۔ او فتنے اسلام نا باروٹ پنت و شون کریرہ۔ ہندا
سوب اس کہ علامہ محمد عمر دین پوری تینا زانیفہ غا تا مدد و کمک اٹ نیاڑی تیکن اسہ رسالہ کس کشا۔ ہرانا پن ع ”الحق“
تھا۔ دارسالہ ۱۳۴۳ھ ٹی چھاپ متگ شروع کرے۔ رسالہ نامدیر اعلیٰ علامہ محمد عمر دین پوری اس۔ او تینٹ کتابت
ہم کریکہ۔ اوڑتوں او اراونا ہڑدوسر ازانیفہ غاک کمکار اُسٹر۔

دا گودی ماہنامہ ”الحق“ ٹی نیاڑی تا چھٹی تا ورنندی تے تسرہ۔ دا نیاڑی تے ٹی گودی رحیمہ گودی شہزادی
گودی نیک بخت گودی ماہ بانو گودی قائم خاتون و گودی حلیمہ اوارغ۔ داڑان بیدس ۱۳۴۳ھ نا شمارہ ٹی ہرائی یا زندہ
رجب آ نوشتہ کرو کا چھٹی تا ورنندی تے نوشتہ کرینو دا چھٹی تا گودیک گودی دریا خاتون گودی زربانو گودی شاہ بخت
او گودی زیندونا پنک اریر۔ ہرا کہ ”الحق“ نا رسالہ ٹی چھاپ مسنو۔

دارسالہ نامونا پنہ غا نوشتہ ”دارسالہ فیض عجالہ فریقہ بندی، معاون اسلام، علمی
گفتگو، مذہبی ہیئت و گپ، اصلاح افعال و اقوال و اخلاق، تاریخی واقعات، تبلیغی
اشاعت، دافع خرافات، حجاب، عبادات، معاشرات، معاملات، حکایات، وعظ، حدیث و
آیات، وغیرہ فائدہ ترو کا ہیئتاتا باروٹ مدرسہ اسلامیہ برائہ دین پور کامل السُروان
ماہوار جاری مریک، أحقر البشر محمد عمر مدیر رسالہ ہذا“ (۲)

دارسالہ نا باروٹ علامہ محمد عمر دین پوری نا ارا گودیک ام شریف و ام حنیف نا پارہ غان رسالہ نا کشنگ و
نیاڑی تا حالیت نا باروٹ منہ ہیئت داوڑٹ نوشتہ ع۔

”بعد الحمد و الصلوٰۃ نن دا وخت ٹی تینا بے علما ایڑ تا و نا واقفا گودی تا و پُہہ آ
مسنٹا خدمت ٹی داد ظاہر کننگ خواہنا کہ سارو آ (مُچا) بلوچستان نا حالت افسوس

ناک و قابل رحم ارمے کہ تہمیت نہ دین نہ دنیائی قانونے ارا ارا تیشی کلمہ کفر و شرکنا
 معاملہ ارمے . و ہر چار طرفیتی تین خونریزی و فساد برپا ارمے . و بیحیائی بغیر تینا بازاراٹ
 زبر و رونق پذیر ارمے . دے منہ مُست خدا ہادی اُس ہدایت کرو کس لمہ باوہ غان صد آ
 مہربان و برکت نشان و آقا نس مسمی مولوی فاضل محمد صاحب ولد درخان از قوم
 ارنیسانی ساکنہ قریہ درخان ٹی پیدا کرے کہ ہندا قوم اک بلوچستان نا کسر خنر ہدایتے
 ڈو ہلیر . شیطان لین دشمن دین نا بد فریاتیان بچر . گڑا ہمو عالی نصب و عامی ادب
 کمر ہمت نا تفرے بلند آ آوازٹ توار کریر پارے ای قوم کسر آن مُستقیما گم گشتہ غا و
 سُنت نبویہ غان بر گشتہ غا خُدا واحد القہار ننا کسر دانگے . پد دانا مولنا مولوی
 عبدالحنسی صاحب درخانی کہ برادر زادہ مولوی صمد و خنا ارمے خداوندہ ہم چند دے
 عمر ننا تینا دین نا اشاعتی تیر کرے انا . ہمو نا ہم صحبتی نا اثر آن مچس آقاغائے ننا کہ
 اُبو اشریف و ابو حنیف نا لفظ تو گنیت کنگانے . پلتنگا ہم صحبتنا دا چو کری تے
 غمخواری کنگ دین نا نصیب مس ہندا ازان اُسٹ خواہا کہ چند دے عمر ننا دین نا ہیت
 گپ آتے ٹی تیر مریر کار . ہلہ جوان مریر ہندا ازان اشاعت نا ضرور مس (۳)

مگہ داد یقینن چابو کہ فریقہ بندی آن ہر کاریمس کہ پیشن بس ہمو دولتان صدھا
 حصہ زیادہ ارمے گڑا نمے نن ہندا وختی ہندا استدعا کن امیدے کہ رد مفرومے . اگرچہ گڑا
 بندغاتیان ہندا ازان مخالف مرور توڑ کہ خواندہ انتیبی مفس . بیرہ عناد و حسدانے پین
 ہچڑا افک . فقط خادمہ غاک تینا نما ام شریف و ام حنیف تاریخ ۵ ربیع الاول
 ۱۳۳۳ ہجری (۴)

دا ازان معلوم مریر کہ براہوئی نا اولیکو نوشتہ کار آ نیاڑ یک گووی مراد خاتون ام شریف و گووی ہزار ناز ام

حنیف اریر

گودی تاج بانو۔

گودی تاج بانو علامہ محمد عمر دین پوری نالائخ آسٹریٹ۔ ۱۹۱۵ء ٹی دین پوری ضلع شکار پور ٹی ودی مس۔
دینی تعلیم تینا باوہ علامہ محمد عمر دین پوری تون ارانی خوانا۔ باوہ نا تعلیم و تربیت آن پد تینٹ نیازی تے خوانفیکہ۔ دا
روٹ نیازی تے کن اسہ مدرسہ سے نابنداؤ ءتخا۔ دامدرسہ ناپن ء مدرسہ حصہ مطہر البنات ءتخا۔ دامدرسہ ٹی مرو
خوک نانیاژی بٹرہ خوانارہ۔ بھازانگانیاژیک دین نامسلکہ غاتا ہرنگ کن بٹرہ اودا کان فیض ارفسا انارہ۔ (۵)

گودی تاج بانو براہوئی آن بیدس بلوچی وسندھی ٹی ہم درس تسکہ۔ تینا باوہ نالائخ آسٹریٹ گودی تاج بانو
براہوئی، بلوچی، سندھی، اردو، فارسی ٹی چندی کتاب آتے نوشتہ کرے۔ داژان بیدس ہفت روزہ اخبار ”ایلم“
مستویگ ٹی ہم اونا نوشتہ خاک چھاپ مٹرہ۔ اونا ارا کتاب ”تسویغ النسوان“ (حصہ اول ۱۳۵۳ھ) تسویغ
النسوان“ (حصہ دوم ۱۳۵۴ھ) ٹی چھاپ مٹر۔ (۶)

گودی تاج بانو نا کتاب آتا باروٹ خواجہ جوہر براہوئی نوشتہ کیک:

”۱۶ اکتوبر ۱۹۹۷ء نادے بھریاروڈ ٹی گودی تاج بانو نا نواسہ مولانا عبداللہ انقلابی تو ملاٹ تو اوژان گودی
تاج بانو نا کتاب آتا باروٹ ہر فیٹ کہ گودی تاج بانو نامچا کتاب آک قلمی وژٹ اٹرہ او فتنے ہمر کریرے؟ تو
مولانا عبداللہ انقلابی پارے کہ نامچا کتاب آک گم مسٹو۔ اونا کتاب آتے آن اونا خاہوت تون اسہ کڑو کس ہم
اف۔“ (۷)

ہر اتم گودی تاج بانو نا طبیعت خراب مس۔ ناجوڑی، ضعیفی و مالی مشکلات نا سوب آن مدرسہ نا حالت، ہموہن
سلٹیو۔ گوا اوک تینا دا حالت آسہ نظم کس نوشتہ کریر۔ ہر اتراب لاژکانوی براہوئی حکومت نا اختیار دار آتا توجہ کن
اسہ اپیل سے نا صورت اٹ ہفت روزہ ”ایلم“ مستویگ اٹ چھاپ کرنے۔ ہر اکہ داوژٹ نئے:

”ایک دسوز اپیل توجہ طلب حکومت بلوچستان

”عالی جناب حضرت گورنر صاحب، وزیر اعلیٰ صاحب، سینر صوبائی وزیر صاحب وزیر تعلیم محترمہ فضیلہ عالیانی

صاحبہ۔

کیا برا ہوئی بلوچ قوم اور پورے پاکستان بھر میں اولیٰ کن اور اکیلی عالمہ دین، مولویہ، ادیبہ، مصنفہ، مومکفہ اور شاعرہ خاتون، مفلسی، فاقہ کشی، کمپرسی، پیری علالت اور معذوری کی حالت میں بعد مصائب زندگی بسر کرے!!؟

نظم

اگر حالان کنا معلوم مریرے
 خلیا اُتے تینا موم کیرے
 کر بلا نا بندغاتیان بار کن کہ کر بلا
 دوستاتا ۽ ہننگان بس کن کہ زلزله
 جنگل سے ٹی کہ گویا پاوہ ای تموک اریٹ
 غیر خداغان پاوہ سنگت تینکن پین ای خنویٹ
 اے کنا رب پاک تینا دوستاتیان پیدا کر
 تہائی نا غمٹے در خوش اس اُستا ہتر
 ہیٹ بیہودہ زبان آن تاجبانو کہہ نی
 خیالے تینا کر خداغا خیالے پین نا کہہ نی

محترم تراب برا ہوئی اس نظم کے بعد لکھتے ہیں۔

”مولویہ صاحبہ نے اسلام اور قوم کی خدمت خاص فی سبیل اللہ مفت میں انجام دی ہے۔ اور دے رہی ہے۔ نہ کسی سے کچھ مانگا نہ لیا۔ برعکس اس کے طالبات کو ضروری کتب مہیا کر کے مفت میں دینے کا عظیم بوجھ بھی اپنے سر پر اٹھایا۔ اور کئی بیکس و پیٹیم طالبات کی پرورش اور خانہ آبادی کی خدمت بھی باوجود مسکینی کے

انجام دیں۔ اس وقت بھی بیس طالبات اس کے مدرسے میں زیر تعلیم تربیت و زیر پرورش ہیں۔ مسلم قوم کے وہ دینی دارالعلوم اپنے خرچ سے چلانے والے نئی گئے۔ آج کل اس بے قدر اور فاضل اور دین سے روگردان قوم کی یہ حالت ہے۔ جو اس مستحق امداد مجاہدہ ادیبہ کی کوئی پوچھتا بھی نہیں۔ تعاون تو بجائے خود۔

دریں حالات قدر و تعاون کی توقع صرف اس قدر شناس علم و ادب نواز عوامی حکومت سے کی جاسکتی ہے۔ جس کی حاتمیت سخاوت فیض سے ہر صوبے کے کئی محققین، ادیب، شعراء علماء بلکہ گانے والے اور گانے والیاں فنکار بھی مستفیض ہو چکے ہیں۔ اور ہو رہے ہیں۔ برائیں بنا یقیناً اس فن ساز (شاعری اور پاکستان بھر میں اولین اور اکیلی خاتون کو محروم نہیں کیا جائیگا۔“ (۸)

براہوئی زبان ناپنی آ دانشور شاعر خواجہ جوہر براہوئی تینا کتاب ”براہوئی تخلیق کار“ ٹی گودی تاج بانونا کتاب آ تاباروٹ دہن نوشتہ کیک:

”تاج بانو براہوئی کے ساتھ فارسی، پوچی، سندھی میں لکھتی رہی۔ جب کہ عربی پر مکمل عبور حاصل تھا۔ مطبوعہ کتابیں یہ ہیں:-

۱۔ تسوئخ النسوان (براہوئی) حصہ اول ۱۳۵۳ھ

۲۔ تسوئخ النسوان (براہوئی) حصہ دوم ۱۳۵۴ھ

موصوفہ اپنی کتابوں کی خود کتابت کرتی تھی۔ اس کی قلمی فہرست درج ذیل ہے:-

براہوئی قلمی نسخے

۲) براہوئی دنیا دار اتے

۱) آرہ نانا فرمانی و فرمانبرداری

خطاب

- (۳) پندلقمان
 (۶) پنج کتاب
 (۸) تفسیر پارہ سبوقول
 (۱۰) خداانا عاشق آبی بیک
 (۱۲) حقوق الزوجین
 (۱۳) دہ بی بی تا قصہ نظم رنتر
 (۱۶) شکر و ناشکری ناقصہ
 (۱۸) صبر و توکل
 (۲۰) عالم برزخ سخا و صدقہ
 (۲۲) علم نافع و اسلاک
 (۲۳) فضائل ذکر (ترجمہ)
 (۲۶) کتابچہ فضائل نماز
 (۲۸) مکاتیب تاج بانو
 (۳۰) نعت رسول مقبول
 (۳۲) نیازِ نافر یاد
 (۳۳) وصیت نامہ تاج بانو
 (۳۶) تعلیم نسوان
 (۳۸) نورانی دور (ڈائری)
- (۳) نیازِ تاملی شوق
 (۵) پند نامہ
 (۷) تفسیر پارہ الم
 (۹) توحید تقوی و شرک
 (۱۱) خطبہ براہوئی
 (۱۳) حمد باری تعالیٰ
 (۱۵) دیوان تاج بانو
 (۱۷) راحت القلوب
 (۱۹) عارفہ نیازِ تاقصہ
 (۲۱) مشتاقِ حرم
 (۲۳) فراق نامہ (منظوم)
 (۲۵) فضائل نماز و قرآن
 (۲۷) مرثیہ تاج بانو
 (۲۹) مثنوی تاج بانو
 (۳۱) تحفۃ النسوان نظم رنتر
 (۳۳) نیازِ نالولی
 (۳۵) بہادرِ نیازِ (منظوم)
 (۳۷) مناجات تاج بانو

بلوچی قلمی نسخے

- (۱) پندلقمان
(۲) پنج گنج
(۳) پیر رکھیل ء جواب
(۴) خطبہ بلوچی
(۵) عالم برزخ
(۷) وفات نامہ آنحضرت ﷺ

اردو قلمی نسخے

- ۱۔ براہوئی شاعرات مع براہوئی شعر (۲) براہوئی عورت (تہذیب)
۳) براہوئی مستورات کا عشق اسلام (۴) براہوئی قوم کا عشق اسلام
۵) فیض گاہ دین پور (۷) نوادرات تاج بانو

فارسی قلمی نسخے

- (۱) پنج گنج
(۲) علم حق
منظوم ثلاثہ (براہوئی، بلوچی اور سندھی نظمیں) (۹)

گودی تاج بانو ناباروٹ ڈاکٹر سلطانہ بخش تینا مرتب کرو کا کتاب ”پاکستانی اہل قلم خواتین“ اسٹ نوشتہ کیک: ”براہوئی ادب کی تاریخ میں صرف ایک شاعرہ مائی تاج بانو کا ذکر ملتا ہے۔ یہ پہلی براہوئی شاعرہ اور نثر نگار ہیں جنہوں نے جذبہ خدمت کے پیش نظر اپنے والد محمد عمر دین پوری کے نقش قدم پر چل کر براہوئی خواتین کی اصلاح کے لیے عملاً کوشش کی۔ نثری کارناموں کے علاوہ مائی تاج بانو حمد، نعت، منقبت، مرثیہ، اخلاقی غزل اور دینی لوری میں بھی شغف رکھتی ہیں۔ مرثیے میں وہ اپنی نظیر آپ ہیں۔ انہوں نے اپنے والد علامہ محمد عمر دین پوری کا مرثیہ لکھا جو بہت مشہور ہوا۔ اس کے علاوہ اپنے بھائی، بہن اور بچوں کی وفات پر بھی مرثیہ لکھے۔ ان کی ادبی کاوشیں اپنے والد کی زندگی تک محدود ہیں۔ ان کے ان پڑھ شوہر اور مسلسل صد مات نے ان تخلیقی صلاحیتوں کو ماند کر دیا۔ تاہم وہ براہوئی زبان کی اولین ادیبہ شاعرہ اور مرثیہ نگار ہیں۔“

ڈاکٹر سلطانی بخش بیس پٹ و پول آن داہیت ء نوشتہ کرینے کہ اوفتا ان پڑھ شو ہر یعنی بے تعلیم آ آرغ او رنج و غم ویل ڈھک آ تا سوب آن اونا تخلیق صلاحیت آک کھیلنگار۔

بیس تحقیق آن ڈاکٹر سلطانی بخش گودی تاج بانو ناباروت داہیت آتے نوشتہ کرے اودا تپک کہ گودی نابرام مٹا جلال الدین پندرانی تون مس۔ ہرا کہ عالم دین کس اس۔ او علامہ محمد عمر دین پوری کہ ہر اتینا مچا زندہ علم کن وقف کرے تینا چنانیاڑی تے خوانے۔ او ہر برداشت کریکہ کہ اونا تعلیم یافتہ آ مسٹر اسہ بے علم سے تون زندے گدریفے۔ ارمیکو دا نوشتہ کرینے کہ ”ان کی ادبی کاوشیں اپنی والد کی زندگی تک محدود رہیں“ داہیت سراسر غلط ہے۔ گودی تاج بانو آخری وخت اسکان دین اسلام و براہوئی ادب نا خدمت ء کرسا تینا تخلیق صلاحیت آتے تالان کرسا د دنیاغان رخصت کرے۔

گودی تاج بانو ہرا وخت نا جوڑ مس او ہرا شرف داراک اونا حال پرسی کن انا را ونا مدد و کمک ء کریر اوفتا خیر و برکت کن دعا خواہسہ اسہ نظم کس نوشتہ کرے۔ ہرا اوڑٹ ہے:

اولیکو اوفتا بابو ”تراب“ ء
 ایتس اودے قیامت نا ثواب ء
 ایلو ایلم کنا مس ”نور محمد“
 رحم کیس قیامت ٹی اوڑا بے حد
 مسٹیکو اونا انت کیو بیان ء
 پنے تہ پاوہ ”ڈاکٹر عبدالرحمن“ ء
 چہارم اوفتا زمرہ حسین“ مس
 کنا احوال پرسی کہ او تینٹ بس
 اسٹ اوفتے ٹی ء ”نادر قمبرانی“
 مرے رب نا ہموڑا مہربانی

”صلاح الدین“ صالحے سے خدانا
 مرے نوران پُر ہر دم اُرانا
 ”عبدالقادر“ کہ ایلیم نیک بختا
 مدتی مس کنا دا وختا سختا
 اسٹ پین ہم ارے ”صابر“ پنی آ
 سرپرہ سے کردگاپ جہی آ

گودی تاج بانو شاعری

ہر کاریے آ ہمت تفتنگا
 تھوڑی سخت ارے آسان ملنگا
 ہم اف مشکل اس آسان مف او
 گڑا باید خلوک کرزان مف او
 کپو ہمت کنا کنا بھلاک لمہ غاک
 دا ایزک نیک انگا و جملہ تاتہ غاک
 انتے پسماندہ مشن نن سلین
 کنگ آن دین کنا انتے خلین
 ہبو سندھ ہند کنا پٹی بند آتے
 کہ خوانار انگریزی اردو آتے
 کریہ علم حاصل ہر طرح چا
 چاہک ہر گڑا ء بانوکاک چا

تینا بد نیکی پن ۽ زر بالا
 شرف نا گودی مسر اوکک هر جا
 نن داسکان هم مجهول ۽ غرلاک
 شناخت علم و هر بان مر جھولاک
 ہے شوانک دا شوان تا زالاک
 توڑے سردار دا امر مولوی ملاک
 زبانٹ مادری مس ننا علم
 حدیث تفسیر هر قسم نا علم
 نہ خوانان نہ بن اتنے نن
 امر چان نن سلنگ مونٹ نن
 ایلو حکم آک و اباکي شریعت
 تینا پن مسلمان تینا طریقت
 مشکک اُست کنا کرے انت بیانے
 بیان دا هر ریاستھ عیانے (۱۰)

الہی امر کیو کاو ای ارانگی
 غم اُستائے کنا کاوہ ہرانگی
 الہی داخہ فریاد ای کروک اُت
 نے آن بے تینکہ بین چچ خیروکٹ
 کتے وصلان کنا ۽ دوست نانی

کرک شادان خدایا ہر دما نی
 نن ء دے خیالی اٹ نا پار غاء
 امید اٹک کنے پین چچ کساء
 کنا اے رب دہن قسمت کروک مس
 کنے اوقتان داڑے مَر ہوک مس
 بتوس یاد دیک تَغنی کنا دا
 جدائی ٹی تماٹ ای نا گمان
 امر کیو کاو اراگی دوری آن تا
 فراقان ہجر نا مھجوری آن تا
 اینو دا اُست دے دُرسٹ غم غلطے
 نکان نا برنگ غمنا ء شرطے
 ہندا خیال نا مثالا داد چارے
 وھبو داد ہر جہ پیدوارے
 خناٹ چکس ننتے تن نیکہ پڑہ
 کہ مس جانے دہن کہ ہرہ
 نکہ پیدا ء پڑان لمہ نا او
 مٹانے نیکہ چارے باوہ نا او
 نکہ او بال کیک بڑز آسمانا
 نہ کاہک شیف ڈغار ٹی ء پانہ
 کنو کے بندغاشن نن ء دے سُوئے

و شاموک ہوش ٹی تا ہاء ہو ۛ
 و پابو دہنگا تا انت علاجے
 کروک دے دے آن بدتر مزاجے (۱۱)

گودی تاج بانو ناسہ قول کس "نیازی تا تعلیم و تربیت" نا پاروٹ ہفت روزہ "ایلم" مستونگ نا شمارہ ۱۸
 وڑٹ نوشتہ ۛ:

"زایفہ ذات اے ہستی ارے ہے تاکہ حب ٹی دنیا نا جوان انگا بند غاک پرورش ہلیرہ پیدا امریرہ۔ داکلک ہم
 دنیا نا ہر انتظامی آکاریم ٹی بش بنگ کیرہ۔ دا دنیا ۛ دہنا ترقی نا درجہ غا رسیفنگ ٹی اگہ نرینہ نا بھلون بش کس ارے تو
 زایفہ نا ہم چھو اش کم اف ملکہ او نا کی کل بے ہمتی آن ارے۔" تاج بانو، (۱۲)

تینا دور نا دا عالمہ فاضلہ براہوئی ادب نا محسن پنی آادیبہ شاعرہ گودی تاج بانو ۸۲ سال نا عمر ٹی ۲۷ رمضان
 المبارک ۱۴۱۷ھ بمطابق ۶ فروری ۱۹۹۷ء نا ن دن پوری ضلع شکار پور ٹی وفات کرے۔ انا لله و انا الیہ
 راجعون

گودی امت الواجد

گودی امت الواجد علامہ محمد عمر دین پوری نا نواسہ مولانا جلال الدین او گودی تاج بانو نا لائخ آ مسٹر اس۔
 غالباً ۱۹۶۰ء ٹی ودی مس۔ دا نا اندازہ دا وڑٹ منگ کیک کہ گودی تاج بانو تینا اسہ نظم سے ٹی کہ ہرانا سر حال ۛ "چنا
 ۛ شنڈیک" ۱۹۶۲ء ۱۸ نوشتہ کرینے۔ ہرائی گودی تاج بانو تینا چنکا مسٹر امت الواجد نا صحت و سلامتی واو نا عمر نا بھلنی
 کن دعا خواہانے۔

امت الواجد ۛ ختنا نور
 رب نے کپرو کنے آن دور

کنگہ مری نا ارے نا سور
 زمہیل رب نے درا جنگا عمرے ایتے
 امت الواجد نے نور دیدہ
 کلان او ارے پسندیدہ
 ہم سر آن تینا مس چیدہ
 زمہیل رب نے درا جنگا عمرے ایتے
 امت الواجد نے جی او جان کیو
 سبے شکر ٹی ربنا تیو
 ایمانے نے ای شالہ واکان دیو
 زمہیل رب نا درجنا عمرے ایتے
 تاجبانو ہیت منہ پاروک مس
 نور دیدہ تینا نواروک مس
 رب نا درا دعا خواہوک مس
 زمہیل رب نا دا جنگا عمرے ایتے (۱۳)

گودی نور بی بی

مکتبہ درخانی نا عالم آتے آن اسٹ ملا گہرام نامسٹر گودی نور بی بی ہم تینا بزرگ آباوہ غان دین نا تعلیمے
 ہیل کرے۔ عربی و فارسی خوانگ آن پد تینا گچینا بولی براہوئی ٹی نوشتہ و خوان شروع کرے۔ او براہوئی نیاڑی
 تے ٹی اولیکو نیاڑی کے کہ او شاعری تینا نوشتہ کر ساسا نیاڑی قلدکار سے نا حیثیت اٹ مونا بس۔ آسان عام فہم او
 شاعری اس شروع کرے۔ او ناچا شاعری دین دوستی و تبلیغ دین کن اسکے۔ کل آن مُست او نا اسرہ حمد کس پیشے:

خالق ننا مالک اریس
 مخلوق تون جوانی کریس
 توارا ننا نی زو بریس
 دا بیوس نا حالا ہرئیس
 علم و عمل کر فی نصیب
 حازق ننا اُست نا طیب
 اے رب کنا نیکن فدا
 نگہبان مریس دا نور بی بی نا

اللہ تعالیٰ تاحمد وثناء فی اونا اُست ناجوزہ غاک درشان مریرہ۔ داحمد باری تعالیٰ ۽ ہرا گچینا اندازاٹ پیش
 کرینے ہمو گچینا اندازاٹ وچکا بحر آتے اٹ رسول پاک ﷺ نا شان و شرف بیان کر سا پانگ

کنا اللہ کنے داکان درک نی
 کنا قبرے مدینہ فی کرک نی
 حیاتی فی مدینہ ۽ خنوسٹ
 فدا سائے تینا اوڑکن کروسٹ
 رسول نا زیارت ۽ کروسٹ
 قربان ای خواجہ نا تینا مروسٹ
 رسول اللہ ننا سردار جہان نا
 ارے ہم پیشوا تو ما دنیا نا

گودی نازبانو

گودی نازبانو علامہ محمد عمر دین پوری نانواسہ محمد حنیف نامسٹر نے۔ یکم اکتوبر ۱۹۵۵ء ٹی دین پورٹی ودی مس۔
اسہ سال نا اس کہ کلمہ تہ کزیت کرے۔ ایڑان پداوقا ساروسنبجال ۽ اوقا بلہ گودی جماعتی کرے۔ داڑان بیدس اوقا
تعلیم وتر بیت ۽ گودی تاج بانو کرے۔ اوقا تربیت ناسوب آن گودی نازبانو براہوئی ٹی نوشت خوان کر سا شاعری
ہم کریں۔ اوقا شاعری نامونہ داوڑٹے:

ایڑولمہ خاک کبوخونفہ خدا نا

نم کبوخونفہ خدا نا ہر دما الیو شوقے دنیا نا دا دما
ہبو نم حکمت شریعت نا نم الیو شوق فیشن نا نم
الیو تینا دا زیب و زینت ۽ گم کبو شیطانی آ نم خیال تے
الیو رساتے شیطانی آ ہبو نم حکمت آ رحمانی آ
تینا زیب و زینت ظاہر کپو تینے بیگانہ آتے آن ڈکبو
دا حیاتی بے بقائے پہہ مہو دا نصیحت مونا نمائے پہہ مہو
رب رسول نا حکم دا وڑ بسونے نم مہو پردہ ٹی تینا دا دے
پینا گلہ غمیتے نم کپو دا ارے بھلو گناہس پہہ مہو
تینا ارہ تا نم کبو چا خدمتے خوش کرو رب پاک ننا ہم قیامتے

سوال کیک دروازہ غائے رب نا

نازبانو مس دعا گوکل نا (۱۴)

حواشی

- ۱- ماہنامہ ”الحق“ دین پور، شمارہ ۱، جلد ۳، ماہ بابت رمضان المبارک ۱۳۳۳ھ
- ۲- ایضاً.....
- ۳- ایضاً.....
- ۴- ایضاً.....
- ۵- بیدار، قیوم، ”نیاڑی تا ادب“ براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ، ۲۰۰۱ء،
- ۶- ایضاً.....
- ۷- براہوئی، جوہر، ”براہوئی تخلیق کار“ براہوئی اکیڈمی پاکستان کوئٹہ، ۲۰۰۰ء، پینہ ۱۳۰
- ۸- ہفت روزہ ”ایلم“ مستونگ، ۱۷ جنوری ۱۹۷۷ء، شمارہ ۳، جلد ۱، پینہ ۴
- ۹- براہوئی، جوہر، ”براہوئی تخلیق کار“ براہوئی اکیڈمی پاکستان کوئٹہ، ۲۰۰۰ء، پینہ خاک ۱۲۷ تا ۳۰
- ۱۰- ہفت روزہ ”ایلم“ مستونگ، یکم جولائی ۱۹۶۶ء، شمارہ نمبر ۹، جلد ۳، پینہ ۲
- ۱۱- ایضاً..... ۱۷ مئی ۱۹۶۶ء، شمارہ ۱۱، جلد ۷، پینہ ۱
- ۱۲- ایضاً..... ۳ جون ۱۹۶۵ء، شمارہ ۱۳، جلد ۶، پینہ ۵
- ۱۳- بیدار، قیوم، ”نیاڑی تا ادب“ براہوئی ادبی سوسائٹی پاکستان، ۲۰۰۱ء، پینہ ۳۱
- ۱۴- ایضاً.....